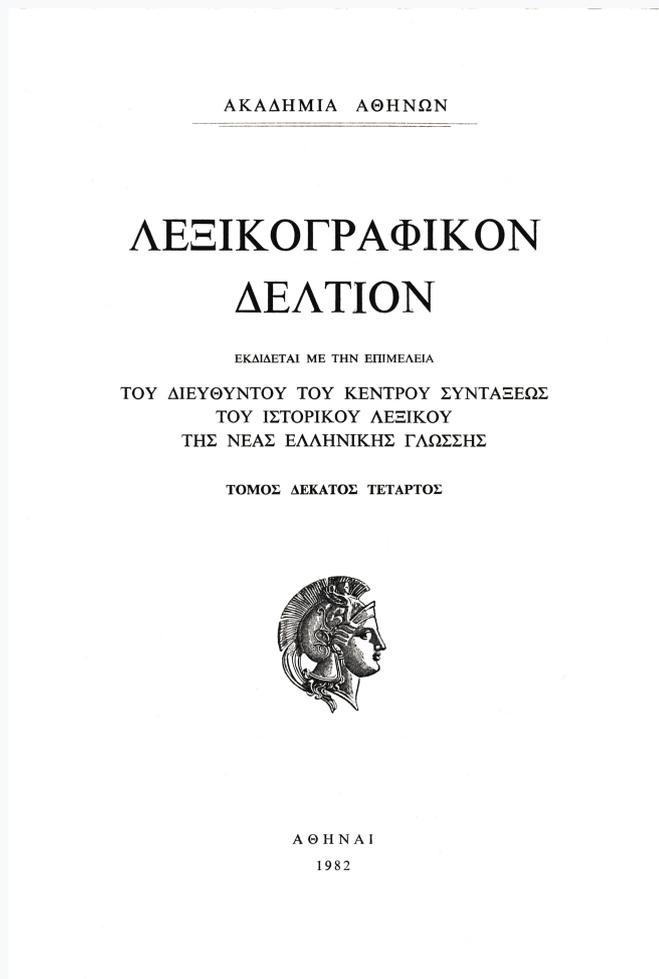

Lexicographic Bulletin

Vol 14 (1982)

Lexicographic Bulletin

**Ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος. Νέοι
προσανατολισμοί.**

Nikolaos G. Kontosopoulos

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

1982

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

BULLETIN LEXICOGRAPHIQUE

14 (1982)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

1982

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΚΟΙΝΩΣ ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

Λεωφόρος Συγγροῦ 129 - Β. Δίπλα 1

Διευθυντής : ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΚΡΕΚΟΥΚΙΑΣ

ACADÉMIE D'ATHÈNES
CENTRE DE RÉDACTION DU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
DU GREC MODERNE (LANGUE COMMUNE
ET DIALECTES)

129, Bd Sygrou - 1, rue V. Dipla. Athènes

Directeur : DÉMÈTRE A. KRÉKOUKIAS

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια</i> : 'Αρχαιοπινῆ στοιχεῖα στὸ ἀγροτοποιο- μενικὸ λεξιλόγιο τῆς Λήμνου.....	5- 19
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια</i> : 'Αρχαιοπινῆ ὀνόματα φυτῶν στὸ γλωσ- σικὸ ἰδίωμα τῆς 'Ικαρίας.....	21- 26
<i>Χριστοφόρου Γ. Χαραλαμπάκη</i> : Τὸ πρόβλημα τῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.....	27- 51
<i>Christoph Charalambakis</i> : Forschungsbericht über die sprach- wissenschaftlichen Studien in Griechenland (1971-1980).	53- 85
'Αγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη: 'Ετυμολογικά.....	87- 99
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου</i> : 'Ο Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς 'Ελλάδος. Νέοι προσανατολισμοί.....	101-121
'Αναστασίας Κατσίκη-Γκιβάλου: Τὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ ρῆμα στὴν ποίησι τοῦ Κ. Π. Καβάφη.....	123-141
'Ελευθερίας Γιακουμάκη: 'Η γλῶσσα τῆς «'Οδύσσειας» τοῦ Ν. Καζαντζάκη.....	143-167
<i>Σταύρου Γ. Κατσουλέα</i> : Τὰ ἐπαγγελματικά, σκωπτικά καὶ τοπικά ἐπώνυμα τῆς Βλάστης τοῦ νομοῦ Κοζάνης.....	169-194
'Αγγέλου Γ. 'Αφρουδάκη: 'Απὸ τὸ τοπωνυμικὸ τῆς ΒΔ. Γορτυνίας	195-240
'Αντωνίου Μπουσμπούκη: Σύνταξι τοῦ ἄρθρου μὲ ἐπιρρήματα στὴ νέα 'Ελληνικὴ καὶ τὴν 'Αρωμουνικὴ (Κουτσοβλαχικὴ).....	241-242
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου</i> : 'Η σημερινὴ γλωσσικὴ κατά- στασι στὸ νομὸ Πιερίας.....	243-254
'Αναστασίας Κατσίκη-Γκιβάλου: 'Η φύσι τοῦ λεκτικοῦ συμβόλου	255-262
<i>Κώστα Καραποτόσογλου</i> : 'Ετυμολογικὰ ἀνάλεκτα.....	263-288
'Εκθεσι διαγωνισμοῦ τῆς Γλωσσικῆς 'Εταιρείας τοῦ ἔτους 1980.	289-298

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΝΕΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Ὁ καταρτισμὸς τοῦ Γλωσσικοῦ Ἐπιτομίου τῆς Ἑλλάδος κατὰ περιοχὰς ὑφ' ἣν μορφήν εἶχε προταθῆ, ἦτοι εἰς ἕξ τόμους¹, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆ ὡς ἰδέα². Ἡ ἀνάγκη ὅμως νὰ προηγηθῆ εἰς γενικὸς γλωσσικὸς ἄτλας τῆς χώρας ἀπεικονίζων *grosso modo* τὴν ἔκτασιν τῶν ποικίλων διαλεκτικῶν φαινομένων τῆς νεοελληνικῆς προβάλλει ὀλονὲν καὶ περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἔνεκα τοῦ κινδύνου ταχυτάτης ἐξαφανίσεως τοῦ διαλεκτικοῦ λεξιλογίου, ἰδίᾳ τοῦ ἀναφερομένου εἰς ὠρισμένας μορφὰς τοῦ λαϊκοῦ βίου, αἱ ὁποῖαι ἔσβησαν ἤδη πρὸ πολλοῦ: εἶδη ἐργασιῶν, ἀντικείμενα καὶ ἐργαλεῖα κλπ. Ἄλλως τε καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας (Γαλλίαν, Ρουμανίαν, Ἰταλίαν κ.ἄ.) ἡ διαδικασία ἠκολούθησε τὸν αὐτὸν δρόμον: προηγήθη ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ ἄτλαντος (τῆς χώρας ἢ τῆς γλώσσης) καὶ ἠκολούθησαν οἱ κατὰ περιοχὰς (ἐπαρχίας, νήσους κλπ.).

Τὸ συγκεντρωμένον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ γλωσσικὸν ὑλικὸν πολὺ μικρὰν βοήθειαν παρέχει εἰς λεξιλογικὰς χαρτογραφικὰς ἀπεικονίσεις ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ, τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκεντρώσεώς του. Κατὰ συνέπειαν χρειάζεται εἰδικὴ «κατὰ χώραν» γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία διὰ τὸν Ἐπιτομίου. Ἡ λήθη, εἰς τὴν ὁποίαν πίπτουν ὁσημέραι καὶ περισσότερον οἱ τοπικοὶ διαλεκτισμοὶ τῆς γλώσσης μας, θὰ ἀποτελέσῃ μέγιστον ἐμπόδιον εἰς τὴν κατάστρωσιν τῶν χαρτῶν τοῦ ἔργου, ἐὰν καθυστερήσῃ ἔτι πλέον τὸ γλωσσοσυλλεκτικὸν ἔργον, καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν χαρτῶν του.

Μὲ τὰς σκέψεις ταύτας ἐχώρησα εἰς τὴν ἐπανεξέτασιν τοῦ ὅλου θέματος καὶ προέβην εἰς τὴν ἐπισήμανσιν 283 σημείων ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκεῖθεν συγκέντρωσιν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, τὸ ὁποῖον θὰ καταρτισθῆ εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Αἱ ἀπαντήσεις αὗται θὰ ἀποτυπωθοῦν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ Ἐπιτομίου, ἐνῶ παραλλήλως θὰ ἀποτελέσουν ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ³. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι εἰς τοὺς τόμους τοῦ κατὰ περιοχὰς γλωσσικοῦ ἄτλαντος τοῦ ἐλληνοφώνου κόσμου τὸ δίκτυον τῶν σημείων

1. Βλ. Νικ. Γ. Κοντοσοπούλου, Ἐπιτομίου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα, Λεξικογραφικὸν Δελτίον, τόμ. 11, 1966-67, σσ. 115-135 (ἐν σελ. 126).

2. Ἦδη ὁ γράφων ἔχει σχεδὸν τελειώσει τὴν παρασκευὴν τοῦ τόμου τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὴν Κρήτην. Βλ. σχετικῶς τὴν ὁμιλίαν του, τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ Γ' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. 3, 1975, σελ. 145-152, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Γλωσσικὸς Ἐπιτομίου τῆς Κρήτης».

3. Τὸ ἀρχεῖον τοῦ ΙΑ θὰ πλουτισθῆ οὕτω δι' ὑλικῶν, τὸ ὁποῖον ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγκεντρωθῆ.

έρεύνης θά εἶναι πυκνότερον καί τὸ ἀντίστοιχον ἐρωτηματολόγιον θά παρουσιάζη διαφορὰς¹.

Διὰ τὸν γενικὸν γλωσσικὸν ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος τὸ δίκτυον τῶν 283 σημείων εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπαρκὲς διὰ νὰ δώσῃ ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν, δὲν ἐπαρκεῖ ὅμως διὰ τὴν ἐπακριβῆ χάραξιν τῶν ἰσογλώσσων τῶν διαφόρων φαινομένων. Αὕτη θά ἐπιτευχθῆ ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ κατὰ περιοχὰς ἄτλαντος.

Τὰ 283 σημεία τοῦ ἐπιτόμου γλωσσικοῦ Ἐτλαντος τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπεύουν γηγενῆ τοπικὰ ἰδιώματα. Τὸ ζήτημα τῆς ἐκπροσωπήσεως καὶ τῶν «προσφυγικῶν» ἰδιωμάτων εἰς τὸ ἔργον παραμένει πάντοτε δυσεπίλυτον. Ἀρχικῶς ἔκαμα τὴν σκέψιν νὰ ἐπισημάνω ἀριθμὸν τινα σημείων ἐρεύνης ἀνά τὴν Ἑλλάδα, ἀντιστοιχούντων εἰς οἰκισμοὺς ὁμοιογενεοῦς (ἦτοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προελεύσεως) προσφυγικοῦ στοιχείου, καὶ μεταφορᾶς τοῦ ἐκεῖθεν συγκεντρωθησομένου ὕλικου ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ Ἐτλαντος. Οὕτω δὲν θά ἐστερούμεθα τοῦ ἀνατολικο-θρακικοῦ, τοῦ ποντιακοῦ κ.ἄ. μικρασιατικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου, πλὴν ὅμως ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἐπὶ τῶν χαρτῶν θά ἐστερεῖτο γεωγραφικῆς συνοχῆς καὶ θά διέσπα τὴν γεωγραφικὴν εἰκόνα τῶν φαινομένων τῶν γηγενῶν ἰδιωμάτων. Τούτου ἕνεκα, προέβην μὲν εἰς τὴν ἐπιλογὴν 24 σημείων ἐρεύνης κατοικουμένων ὑπὸ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, προτείνω καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν συγκέντρωσιν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἐτλαντος (κυρίως διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἔγκαιρον διάσωσιν τοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν ἐπαπειλούμενην λήθην), ἀλλὰ δὲν κρίνω ἐπιστημονικῶς συμφέρουσαν τὴν ἐπὶ τῶν χαρτῶν τοῦ ἔργου ἀποτύπωσιν των.

Ἐξ ἴσου δυσεπίλυτον εἶναι καὶ τὸ χρονολογικὸν πρόβλημα τοῦ Ἐτλαντος: αἱ ἀπαντήσεις θά ἀπεικονίζουσιν — ἐκ τῶν πραγμάτων — παρωχημένην γλωσσικὴν μορφήν τῶν ἰδιωμάτων εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων. Θά ἀπηχοῦν γλωσσικὴν πραγματικότητα παλαιότερας ἐποχῆς, ἀσαφῶς προσδιοριζομένης καὶ ὄχι τῆς αὐτῆς εἰς ὅλα τὰ σημεία ἐρεύνης. Καὶ τοῦτο διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους: οἱ κατὰ τόπους πληροφορηταί, ἄτομα μεγάλης ἡλικίας, θά ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον βάσει τῶν ἀναμνήσεών των ἐκ τῆς γλώσσης τῶν γονέων των, ἢ ὅποια ἄλλοῦ ἔσβησε ἐνωρίτερον καὶ ἄλλοῦ ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ἀστικῆς νεοελληνικῆς εἰς χρόνον ἀρκετὰ πρόσφατον.

Παραθέτω κατωτέρω τὸν κατάλογον τῶν 283 σημείων ἐρεύνης τῶν γηγενῶν ἰδιωμάτων καὶ τῶν 24 ἐπιλεγέντων προσφυγικῶν συνοικισμῶν. Σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου τὰ σημεία ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἤδη εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ΙΑΝΕ ἢ εἰς τὴν προσωπικὴν μου δελτιοθήκην ἱκανὸν ὕλικὸν δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ τὸν πυρῆνα τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ εἰδικὸν ἐρωτηματολόγιον τοῦ Ἐτλαντος.

1. Οὕτω, εἰς μὴ ἀμπελουργικὰς περιοχὰς θά ἀπουσιάζουσιν ἐρωτήσεις σχετικαὶ μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, εἰς σημεία τῆς ἐνδοχώρας δὲν θά τίθενται ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸν ναυτικὸν βίον κ.ο.κ.

109. Ματαράγκα
110. Θέρμον
111. Περίστα *
112. Ναύπακτος
113. Λιδωρίκι
114. Ἀρτοτίνα
115. Καλοσκοπή
116. Πολύδροσον
117. Ἐλάτεια
118. Ἀταλάντη
119. Κάστρον
120. Λιβαδιά
121. Δεσφίνα
122. Ἀλιάρτος
123. Λουκίσια
124. ΑΘΗΝΑΙ *
125. Μέγαρα

ΕΥΒΟΙΑ

126. Λιχνάς
127. Αἰδηψός
128. Ἀρτεμίσιον
129. Ἀγία Ἄννα *
130. Λίμνη
131. Παγόντας
132. Πολιτικά
133. Στενή
134. Βασιλικά
135. Στρόπωνες
136. Παρθένι
137. Κύμη
138. Αὐλωνάρι
139. Κάρυστος
140. Ἀντιά

ΒΟΡ. ΣΠΟΡΑΔΕΣ

141. Σκιάθος
142. Σκόπελος
143. Ἀλόνησος
144. Σκῦρος

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

145. Ἅγιος Γεώργιος

146. Ἀκράτα
147. Χαλανδρίτσα
148. Κέρτεζη
149. Καλέντζι
150. Λουσικὰ
151. Μανολάδα
152. Γαστούνη
153. Ἐφύρα
154. Πελόπιον
155. Ἐπιτάλιον
156. Καλλιθέα Ὀλυμπίας
157. Κοντοβάζαινα
158. Λυκουρία Ἀχαΐας
159. Βαλτεσινίκον
160. Λεβίδι
161. Τρίγκαλα Κορινθίας
162. Νεμέα
163. Χιλιομόδι
164. Κουτσοπόδι Ἄργους
165. Λουκάς
166. Ἄστρος
167. Βούρβουρα *
168. Μεγαλόπολις
169. Ὑψοῦς (τ. Στεμνίτσα)
170. Τυρός *
171. Καστάνιτσα
172. Κοσμᾶς
173. Ζαχάρω
174. Σιδηρόκαστρο
175. Σπηλιὰ
176. Βερεστιὰ (ν. Φλε-
[σιὰς) *
177. Μερόπη
178. Θουρία
179. Πεταλίδι
180. Μεθώνη
181. Χαροκοπιὸ
182. Ἀλαγωνία
183. Ἀβία
184. Ἐξωχώρι
185. Οἴτυλον
186. Κίττα *
187. Κότρωνας

188. Πάνιτσα
189. Ἐλος
190. Ξηροκάμπι
191. Λογκανῆκος
192. Βασαράς
193. Γεράκι
194. Συκιὰ
195. Ἅγ. Νικόλαος

ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

196. Ὀθωνοὶ *
197. Κέρκυρα: Καρουσάδες
198. » Γαρούνα
199. » Ἀργυράδες
200. Παξοὶ
201. Ἰθάκη: Βαθὺ
202. Κεφαλληνία: Φισκάρδο
203. » Χαβδᾶτα
204. » Σάμη
205. » Ἀσπρο-
γέρακας
206. Ζάκυνθος: Βολίμες
207. » Ἅγ. Νικό-
λαος
208. » Κερί
209. Κύθηρα: Μυλοπότα-
μος

ΚΡΗΤΗ

210. Ζερβιανὰ
211. Ροδωποῦ
212. Ἐλος
213. Βουτᾶς
214. Ἀνώπολις
215. Λάκκοι
216. Χωραφάκια
217. Στύλος
218. Καλλικράτης
219. Ἀγκουσελλιανὰ
220. Γέννα Ἀμαρίου
221. Ἀνώγεια Μυλοποτά-
μου

222. Τυμπάκι *	242. » Βροντάδο	263. Ίος
223. Ἅγιος Θωμᾶς	243. » Πυργί	264. Ἄμοργος
224. Σκαλάκι	244. Ἰκαρία: Εὐδηλος	265. Θήρα: Πύργος
225. Μοχός	245. Σάμος: Καρλόβασι	266. Ἄνάφη
226. Χάρακας *	246. » Μυτιληνιοὶ	
227. Ἄνω Σύμη Βιάννου	247. Αἴγινα: Κυψέλη	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ
228. Κριτσά Μεραμπέλου		267. Πάτμος
229. Πάνω Χωριὸ Ἱερα- πέτρας *	ΚΥΚΛΑΔΕΣ	268. Λέρος
230. Ζάκρος Σητείας	248. Ἄνδρος: Κόρθιον	269. Κάλυμνος
	249. Τήνος: Πύργος	270. Κῶς: Κέφαλος
	250. Μύκονος *	271. » Πυλὶ *
ΝΗΣΟΙ ΑἴΓΑΙΟΥ	251. Κέα	272. Νίσυρος
231. Σαμοθράκη	252. Κύθνος	273. Τήλος
232. Θάσος: Θεολόγος	253. Σέριφος	274. Σύμη *
233. Λήμνος: Θάνος	254. Σίφνος	275. Χάλκη
234. » Φυσίνη	255. Κίμωλος	276. Καστελλόριζο
235. Λέσβος: Μανδαμάδος	256. Μῆλος	277. Ρόδος: Ἀρχάγγελος
236. » Ἄντισσα	257. Σῦρος	278. » Ἀφάντου
237. » Πολυχνῖτος	258. Πάρος: Λεῦκαι	279. » Ἐμπονας
238. Λέσβος: Πλομάρι	259. Νάξος: Ἀπύρανθος *	280. Κάρπαθος: Ἐλυμπος
239. » Ἀγιάσος	260. » Φιλότι	281. » Μενετές
240. Χίος: Καρδάμυλα	261. Φολέγανδρος	282. Κάσος
241. » Βροντάδο	262. Σίκινος	283. Ἀστυπάλαια

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΙ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ

- Α Νέα Πέραμος Καβάλας (Πέραμος Προποντίδος).
 Β Νέος Σκοπὸς Σερρών (Σκοπὸς ἀνατ. Θράκης).
 Γ Νέοι Ἐπιβάται Θεσ/νίκης (Ἐπιβάται ἀνατ. Θράκης).
 Δ Νέα Μουδανιὰ Χαλκιδικῆς (Μουδανιὰ Προποντίδος).
 Ε Νέα Σίλατα Χαλκιδικῆς (Σίλατα Καππαδοκίας).
 Ζ Νέον Ἀγιονέρι Κιλκίς (Μιστὶ Καππαδοκίας).
 Η Νέα Σάντα Κιλκίς (Σάντα Πόντου).
 Θ Πολύκαστρον Κιλκίς (Σιναπλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
 Ι Γουμένισσα Κιλκίς (Ἄνω Βοδενὰ Βουλγαρίας).
 Κ Κουφάλια Θεσσαλονίκης (Καβακλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
 Λ Κίτρος Πιερίας (Καβακλὶ ΝΑ Βουλγαρίας).
 Μ Χιονᾶτο Καστοριᾶς (Τσακῶνικα Προποντίδος).
 Ν Νέα Ἀρτάκη Εὐβοίας (Ἀρτάκη Προποντίδος).*
 Ξ Νέα Κίος Ἀργολίδος (Κίος Προποντίδος).
 Ο Νέα Ἀλικαρνασσὸς [Κρήτη] (Ἀλικαρνασσὸς Καρίας)
 Π Μονοκκλησιὰ Σερρών (ἀνατ. Θράκης).

- Ρ Τριανταφυλλιά Σερρών (Ποντοκαυκάσιοι).
 Σ Μακρυνίτσα Σερρών (Όρντου Πόντου).
 Τ Βυρώνεια Σερρών (Πόντου).
 Υ Σιδηρόκαστρον (Μελένικος Βουλγαρίας).
 Φ Γαλάτεια Έορδαίας (Κουβούκλια Προύσης).
 Χ Μεσόβουνον Έορδαίας (Σεβάστεια).
 Ψ Σπηλιά Έορδαίας (Τραπεζούς).
 Ω Άκρινή Έορδαίας (Καρά Σού Νικομηδείας).

Άναγκαία κρίνεται ή παράθεσις του κατωτέρω συγκριτικού πίνακος του άφορώντος εις τās μεγάλας γεωγραφικάς ενότητας τής Έλλάδος:

Περιοχή	Έκτασις εις χλμ ²	Πληθυσμός (1971)	Άριθμός οίκισμῶν	Άριθμός ση- μείων έρεύνης ¹
Ήπειρος	9.203	310.334	1.043	17
Μακεδονία (πλήν τής μείζονος περιοχής Θεσσαλονίκης) . . .	33.800	1.343.399	1.872	43 (+ 21)
Θράκη	8.578	329.582	348	10
Θεσσαλία	14.071	659.913	911	21
Εύβοια	3.908	165.369	339	15 (+ 1)
Στερεά Έλλάς ²	14.681	511.448	1.127	34
Πελοπόννησος	21.439	986.912	2.471	51 (+ 1)
Κρήτη	8.331	456.642	1.402	22 (+ 1)

Κατά ταῦτα ἐπὶ συνόλου 283 σημείων έρεύνης του Γενικοῦ γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τής Έλλάδος (μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπιλεγέντων προσφυγικῶν οίκισμῶν) τὰ 107, ἤτοι ποσοστὸν 37,8%, εὑρίσκονται εἰς τὸν νησιωτικὸν χῶρον. Τὸ δίκτυον τῶν σημείων ἐπὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ κορμοῦ παρουσιάζει (συμβατικῶς, διότι ἡ κανονικότης του δὲν εἶναι παντοῦ ἡ ἰδία) πυκνότητα ἐνὸς σημείου ἀνὰ 606 χλμ². Χάριν συγκρίσεως παραθέτω τὰ ἀντίστοιχα στοιχεῖα ξένων τινῶν γλωσσικῶν ἀτλάντων³:

1. Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ ἐμφαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν, οἵτινες δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν γενικὸν ἀριθμὸν σημείων έρεύνης τής περιοχής.

2. Δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ Ἄττική, ἡ Μεγαρίς, τὸ ἀλβανόφωνον (σήμερον πλέον δίγλωσσον) τμήμα τής Βοιωτίας καὶ ἡ νῆσος Σαλαμίς. Ἐτέθησαν ὅμως ὡς σημεῖα έρεύνης ἡ πόλις τῶν Ἄθηνῶν διὰ τὸ ὑλικὸν τής κοινῆς νεοελληνικῆς, καὶ τὰ Μέγαρα, ὅπου ἀκόμη μερικοὶ ἠλικιωμένοι ἐνθυμοῦνται τὸ παλαιὸν καὶ λίαν ἐνδιαφέρον ἰδίωμα τής πόλεως.

3. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Sever Pop α) Atlas Linguistiques Européens, Domaine Roman (Louvain, 1960) καὶ β) La Dialectologie, εἰς δύο τόμους (Louvain, 1950).

Γλωσσικός "Ατλας τῆς Γαλλίας ¹ (ALF, ἔτος ἐκδόσεως 1902-1910).	Σύνολον σημείων ἐρεύνης 639, ἐν ἀνά 830 χλμ ² καὶ 60.000 κατ. (κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην).
Γλωσσικός "Ατλας τῆς Ἰταλίας καὶ νοτίου Ἑλβετίας (AIS).	407 σημεία ἐρεύνης ² , ἐν ἀνά 765 χλμ ² καὶ 98.000 κατοίκους.
Γλωσσικός "Ατλας τῆς Ρουμανίας ³ (ὑπ' ἀριθ. 1).	380 σημεία, ἐν ἀνά 773 χλμ ² καὶ 47.000 κατοίκους.
Γλωσσικός "Ατλας τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου ⁴ .	523 σημεία, ἐν ἀνά 1.100 χλμ ² .
Γλωσσικός "Ατλας τῶν βορείων καὶ νοτίων Κάτω Χωρῶν ⁵ .	Σύνολον σημείων 663.

Τὸ δίκτυον τοῦ Γλωσσικοῦ "Ατλαντος τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶναι κατὰ πολὺ πυκνότερον ἐκείνου τῶν τεσσάρων πρώτων ἀτλάντων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν νήσων τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν ἀνάγλυφον μορφήν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ἡ ὁποία διηυκόλυε τὴν διαλεκτικὴν κατάτμησιν τῆς γλώσσης, καθὼς καὶ εἰς τὴν προσθήκην τῶν σημείων μικρασιατικοῦ, ἀνατολικο-θρακικοῦ ἢ βορειο-θρακικοῦ πληθυσμοῦ.

Κατεβλήθη φροντὶς ὅπως τηρηθοῦν κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν σημείων ἐρεύνης τοῦ "Ατλαντος ὀρισμέναι βασικαὶ ἀρχαί, ἧτοι:

α) Κατὰ τὸ δυνατὸν κανονικὴ μεταξὺ τῶν σημείων ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου, προτιμωμένων πάντως 1) τῶν ὄρεινῶν τόπων ἔναντι τῶν πεδινῶν, 2) τῶν χωρίων

1. Δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸ ἔργον αἱ περιοχαὶ τῆς Γαλλίας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἔχουν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν ἄλλην ἢ τὴν γαλλικὴν (Ἄλσατία, τμήμα τοῦ νομοῦ Μοζέλα τῆς Λωρραίνης, τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς Βρετάνης, ἡ χώρα τῶν Βάσκων, τὸ μικρὸν φλαμανδόφωνον τμήμα τῆς γαλλικῆς Φλάνδρας καὶ ἡ νῆσος Κορσική). Ἀντιθέτως περιλαμβάνονται τὰ γαλλόφωνα τμήματα τῶν γειτονικῶν χωρῶν (ἀγγλο-νορμανδικαὶ νῆσοι τῆς Μάγχης, γαλλόφωνοι κοιλάδες τῶν ἰταλικῶν Ἄλπεων, τὸ γαλλόφωνον τμήμα τῆς Ἑλβετίας καὶ τὸ γαλλόφωνον τμήμα τοῦ Βελγίου).

2. Τούτων τὰ 20 εὐρίσκονται εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ 18 εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ AIS παρουσιάζει μεγαλυτέραν πυκνότητα σημείων ἐρεύνης εἰς τὴν ἀνατολικῶς τῆς Νεαπόλεως περιοχὴν καὶ προπαντὸς εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλβετίας (ἰταλόφωνον καὶ λατινόφωνον).

3. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Γλωσσικὸν "Ατλαντα τῆς Ρουμανίας εἶναι κάπως πολύπλοκα. Ὑπάρχει ὁ Atlasul Linguistic Român ἀριθ. 1 (βραχυγραφικῶς ALR 1) ὑπὸ Sever Pop μὲ 301 σημεία καὶ ὁ ὁμώνυμος ὑπ' ἀριθ. 2, ὑπὸ E. Petrovici μὲ 79 σημεία. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι γλωσσικοὶ ἀτλαντες τῆς Ρουμανίας, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα. Οἱ δύο ἀναφερθέντες περιλαμβάνουν τὰ προπολεμικὰ ὄρια τῆς χώρας. (Πηγή: τὰ ἀνωτέρω, σημ. 7, ἀναγραφέντα ἔργα τοῦ Sever Pop).

4. Τούτων τὰ 280 σημεία ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἰσπανόφωνον τμήμα τῆς χερσονήσου, 97 εἰς τὴν περιοχὴν ὅπου ὁμιλεῖται ἡ καταλανικὴ γλῶσσα καὶ 150 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πορτογαλικῆς γλώσσης καὶ τῆς συγγενοῦς πρὸς αὐτὴν γαλλικιανῆς διαλέκτου τῆς ΒΔ. Ἰσπανίας.

5. Εἰς τὸν "Ατλαντα τοῦτον περιλαμβάνονται ἡ Ὁλλανδία, τὸ φλαμανδόφωνον τμήμα τοῦ Βελγίου καὶ ἡ μικρὰ φλαμανδόφωνος περιοχὴ τοῦ γαλλικοῦ νομοῦ τοῦ Βορρᾶ (μεταξὺ Λίλλης καὶ Δουγκέρκης).

έναντι τῶν πόλεων καὶ γενικῶς τῶν ἀγροτικῶν κέντρων καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν κόμβων καὶ 3) τῶν σημείων, ἅτινα παρουσιάζουν γλωσσικὴν ἰδιομορφίαν ἢ κεῖνται ἐντὸς ζώνης ἀπὸ τῆς ὁποίας διέρχονται ἰσόγλωσσοι διαφορῶν φωνητικῶν ἢ μορφολογικῶν φαινομένων.

Ἐν τούτοις τὸ δίκτυον παρουσιάζεται κατὰ τι πυκνότερον εἰς ὠρισμένας περιοχάς, καθ' ὅσον τοῦτο ὑπηγόρευσαν αἱ ἑδαφολογικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ γλωσσικαὶ τοπικαὶ συνθήκαι. Βεβαίως μεταξὺ τῶν σημείων ἐρεύνης σπάνια εἶναι αἱ μεγάλαι πόλεις (οἷον πρωτεύουσαι νομῶν) ἢ μεγάλαι κῶμαι. Συμπεριελήφθησαν ἐξ αὐτῶν μόνον ἐκεῖναι αἵτινες παρουσιάζουν χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα, ὡς π.χ. ἡ Καστοριά, ἡ Κοζάνη, ἡ Νάουσα, τὸ Καρπενήσι, ἡ Λιβαδιά, ἐνῶ ἀπουσιάζουν αἱ Σέρραι παρὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ ἐν αὐταῖς λαλουμένου ἰδιώματος, καὶ ἡ Βέροια, ἐνθα τὸ τοπικὸν ἰδίωμα ἔχει πρὸ πολλοῦ παραχωρήσει τὴν θέσιν του εἰς τὴν τοπικὴν «ἐπαρχιακὴν ἑλληνικὴν». Διὰ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ γλωσσικοῦ των ἰδιώματος συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ δίκτυον κωμοπόλεις ὡς ἡ Κόνιτσα, ἡ Σιάτιστα, ἡ Νιγρίτα, τὰ Ἐνώγεια τῆς Κρήτης κ.ἄ., καθὼς καὶ τὰ χωρία Ἄντιά (νότ. Εὐβοία), Μεγάλη Κάψη Φθιώτιδος καὶ ἡ ἀκραία συνοικία τῆς Θεσσαλονίκης Πυλαία (τ. Καπουτζῆδες), ἐνθα καὶ μόνον διατηρεῖται πῶς τὸ παλαιόν, βορειοελλαδικοῦ φωνηεντισμοῦ, ἰδίωμα τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπελέγησαν, ἀντὶ ἄλλων πλησιοχώρων, οἰκισμοὶ ὡς τὸ Κερὶ Ζακύνθου, ὁ Ἐλυμπος Καρπάθου, τὸ Πυργὶ Χίου, τὸ Πλομάρι Λέσβου, ὁ Κολινδρὸς Πιερίας κ.ἄ. Περιοχαὶ μὲ μεγαλυτέραν κατὰ τόπους διαλεκτικὴν κατάτμησιν, ὡς ἡ Λέσβος, ἡ Κρήτη, ὠρισμένα τμήματα τῆς Μακεδονίας κ.ἄ., παρουσιάζουν εὐλόγως πυκνότερόν πῶς δίκτυον σημείων ἐρεύνης ἔναντι ἄλλων ἐπαρχιῶν ἐνθα ἡ γλῶσσα δὲν ἔχει ἔντονον διαλεκτικὸν χαρακτῆρα (δυτικὸν τμήμα τῆς Ἡπείρου, Πελοπόννησος πλὴν Μάνης, μακεδονικαὶ τινες περιοχαὶ κ.ἄ.).

Παρ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἀποκλίσεις ἢ κανονικότης τοῦ δικτύου εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς δύο μεγαλονήσους Κρήτην καὶ Εὐβοίαν, ὡς καὶ εἰς μικροτέρας νήσους (Ρόδον, Κέρκυραν, Ζάκυνθον, Χίον) δὲν παραβλάπεται. Δέον ὅπως ληφθῆ ἐν προκειμένῳ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐτέθησαν σημεία ἐρεύνης ἐντὸς τῶν περιοχῶν τῶν κατοικουμένων, τέως ἢ ἔτι καὶ νῦν, ὑπὸ διγλώσσων πληθυσμῶν, μὴ ἔχόντων ὡς μητρικὸν ἰδίωμα τὴν ἑλληνικὴν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι οἱ ἐπιλεγέντες προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ δὲν ἀποτελοῦν ὀργανικὸν μέρος τοῦ δικτύου, καθ' ὅσον τὰ ἀντίστοιχα ἰδιώματα δὲν ἀποτελοῦν γεωγραφικὴν ἐνότητα ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου.

β) ἐκπροσώπησις ὅλων τῶν νήσων.

Τελικῶς παρέμεινον ἐκτὸς τοῦ ἔργου μόνον τὰ Ἀντικύθηρα, ἡ Γαῦδος, οἱ Φοῦρνοι, οἱ Λειψοὶ καὶ τινες μικραὶ νῆσοι τῶν Κυκλάδων (Δονοῦσα, Ἡράκλεια, Κουφονήσια). Ἐπίσης αἱ τέως ἀλβανόφωνοι νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Σαλαμίς.

γ) εὐκολία συγκεντρώσεως τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὸν Ἀτλαντα ὕλικοῦ πρὸς ταχύτεραν διεκπεραίωσιν τοῦ γλωσσοσυλλεκτικοῦ ἔργου.

Ἐπεδιώχθη δηλαδὴ ἡ ἐπιλογή σημείων ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἤδη δημοσιευμένον ἢ ἐν χειρογράφοις (εἰς τὸ Κέντρον τοῦ ΙΑΝΕ) ἀξιόπιστον γλωσσικὸν ἰδιωματικὸν ὕλικόν ἢ οἰκισμῶν εἰς τοὺς ὁποίους νὰ εἶναι εὐχερῆς ἡ μετάβασις καὶ συλλεκτικὴ

έργασία τῶν ἀσχοληθησομένων εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ "Ατλαντος, χωρὶς βεβαίως τοῦτο ν' ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς αὐθεντικότητος τοῦ ὕλικου.

Ἰδιαιτέρα μέριμνα ἐλήφθη ὥστε ἡ μέλλουσα νὰ ἀποτυπωθῇ ἐπὶ τῶν χαρτῶν γλωσσικὴ μορφή νὰ παρουσιάζῃ καθολικότητα χρήσεως καὶ νὰ μὴ ἀποτελῇ ἀπλῶς ἀνάμνησιν ἐλαχίστων ἐκασταχοῦ ἠλικιωμένων προσώπων¹. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὰ χωρία τοῦ δικτύου εἶναι σχετικῶς πολυάνθρωπα: ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθοῦν οἱ πολὺ μικροὶ καὶ συνεπῶς καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως φθίνοντες οἰκισμοί. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἐξαιρέσεις ὑπαγορευθεῖσαι ὑπὸ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ἢ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ιδιώματος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε ὅπωςδῆποτε νὰ ἀποτυπωθῇ. Παράδειγμα τοιούτων ἐξαιρέσεων εἶναι τὰ χωρία Κίττα Μάνης, Καλλικράτης Σφακίων, Γέννα Ἀμαρίου, Βερεστιὰ Τριφυλίας κ.ἄ.

Τὸ τυπολογικὸν μέρος τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἰδίᾳ τῶν ἐκτενεστέρων ἐξ αὐτῶν, παρέχει εἰκόνα τινὰ τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τῶν διαφόρων τύπων τοῦ λήμματος. Ἡ εἰκὼν ὅμως αὕτη εἶναι ἀμυδρά, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως εἰς ἓν λεξικόν. Ἡ συγκέντρωσις τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλικου εἰς τὸ Κέντρον τοῦ ΙΑΝΕ δὲν ἀπέβλεπε μέχρι τοῦδε εἰς γλωσσογεωγραφικοὺς σκοπούς, ἀλλ' εἰς ἀπλῆν ἀποθησαύρισιν διαλεκτικῶν λέξεων, τύπων καὶ σημασιῶν. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ λήμματα τῆς δελτιοθήκης τοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου εἶναι δυνατόν νὰ ἀναζητηθοῦν οἱ διάφοροι τύποι μιᾶς λέξεως, ὅχι ὅμως καὶ ἡ ἀκριβὴς γεωγραφικὴ ἐκτασις αὐτῶν οὐδὲ τὰ κατὰ τόπους συνώνυμα, ἐφ' ὅσον ἡ λημματογράφησις καὶ κατάταξις τῶν δελτίων εἶναι λεξιλογικὴ καὶ ὄχι ἐννοιολογικὴ. Ἄς προστεθῇ ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐκασταχοῦ ιδιωματικῆς προφορᾶς τῆς γλώσσης δὲν δηλοῦται μὲ αὐστηρὰν ἀκρίβειαν εἰς τὸ Ἱστορικὸν λεξικόν (δελτία καὶ ἐκτυπωθέντα ἤδη λήμματα). Ὡς πρὸς τὴν προφορὰν καὶ τὰ ποικίλα μορφολογικὰ διαλεκτικὰ φαινόμενα βοηθοῦν ὅπωςδῆποτε — τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἐπισήμανσιν, ἂν ὄχι εἰς τὸν ἀκριβῆ γεωγραφικὸν προσδιορισμὸν των — αἱ ἐπὶ τῶν διαφόρων διαλέκτων καὶ ιδιωμάτων τῆς νεοελληνικῆς παλαιότερον ἢ καὶ προσφάτως δημοσιευθεῖσαι μονογραφίαι καὶ ἄρθρα, ὑπὸ ἐιδικῶν καὶ μὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαπιστοῦται ὅτι μεγάλα τμήματα τῆς Ἑλλάδος στεροῦνται παρομοίου εἴδους γλωσσικῆς ἐξερευνήσεως². Ἄπαντες οἱ ἀνωτέρω λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης καταρτισμοῦ ἐιδικοῦ ἐρωτηματολογίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἀτλαντα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πρώτη σοβαρὰ, συστηματικὴ καὶ εἰς μεγάλην κλίμακα ἐργασία διὰ τὴν συγκέντρωσιν διαλεκτικοῦ ὕλικου πρὸς γλωσσογεωγραφικὸν σκοπὸν ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κέντρου τοῦ ΙΑΝΕ συγκέντρωσις τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον (546 ἐρωτήσεις) τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντος τῆς Εὐρώπης, ὅστις

1. Δυστυχῶς ἀποτελοῦν ἐξαιρέσιν ἐν προκειμένῳ τὰ μικρασιατικὰ, τὰ ἀνατολικο-θρακικὰ καὶ τὰ τῶν προσφύγων ἐκ τῆς ΝΑ Βουλγαρίας γλωσσικὰ ιδιώματα.

2. Περιοχαὶ ὡς ἡ δυτικὴ Θράκη, ἡ βόρ. Εὐβοία, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Πελοπόννησος (πλὴν τῆς Τσακωνιάς καὶ τῆς Μάνης) καὶ μεγάλα τμήματα τῆς Μακεδονίας στεροῦνται διαλεκτολογικῶν μελετῶν ἢ ἐμελετήθησαν ὅπως ἐπιπολαίως καὶ ἐμπειρικῶς ὑπὸ μὴ ἐιδικῶν γλωσσολόγων. Βλ. τὰς οἰκείας σελίδας τῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ Δικ. Βαγιακάκου ἐν Λεξικογρ. Δελτίῳ, τόμ. 12, 1972, γλωσσικῆς βιβλιογραφίας.

παρσκευάζεται ἐν Νιμέγκη τῆς Ὀλλανδίας. Ἡ Ἑλλάς ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δι' 78 σημείων ἐρεύνης, ἥδη δ' ἔχει συγκεντρωθῆ καὶ ἀποσταλῆ εἰς Νιμέγκην τὸ ὑλικὸν 72 ἐξ αὐτῶν. Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὑλικοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος ἤρχισε νὰ διαγράφηται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος ἡ γεωγραφικὴ ἔκτασις μεγάλου ἀριθμοῦ λεξιλογικῶν διαφορῶν ἀνὰ τὰς διαφόρους περιοχὰς τῆς χώρας. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς καὶ ἡ συμβουλευτικὴ χρῆσις τῶν ἐρωτηματολογίων διαφορῶν ξένων (πανεθνικῆς ἢ τοπικῆς κλίμακος) γλωσσικῶν ἀτλάντων¹ καὶ ἡ πεῖρα τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα ἐκ τῆς ἐνασχολήσεώς μου μὲ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Κρήτης (βλ. σημ. 2), διηκούλουν κατὰ πολὺ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐρωτηματολογίου διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοῦτο ἐδόθη ἰδιαίτερα ἔμφασις εἰς τὸ ζῶν εἰσέτι καὶ καθολικῆς κατὰ τὸ δυνατόν χρήσεως μέρος τοῦ ιδιωματικοῦ λεξιλογίου, ἐνῶ συνάμα κατεβλήθη φροντὶς ἵνα συμπεριληφθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεραι λεπτομέρειαι τῆς κατὰ τόπους ιδιωματικῆς προφορᾶς, μορφολογίας καὶ συντάξεως. Ἡ ὕλη τοῦ ἐρωτηματολογίου διηρέθη εἰς κεφάλαια ὡς ἐξῆς: οὐσιαστικὰ κατὰ κατηγορίας ἐννοιῶν (ἀστρονομικοί-μετεωρολογικοὶ ὅροι, γεωλογικοί-γεωγραφικοὶ ὅροι, ζῶα, φυτά, ἀλιευτικά, ὁ ἄνθρωπος, ὅροι συγγενείας, νόσοι, ἐπαγγέλματα, ἐργαλεῖα κλπ.), ἐπίθετα (ποιότητος, ιδιότητος, χρώματος), ρήματα, λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου (ἀντωνυμίαι, σύνδεσμοι, ἐπιρρήματα, ἐπιφωνήματα), ποικίλα γλωσσικὰ φαινόμενα (μὴ δυνάμενα νὰ ἐξαχθοῦν συμπερασματικῶς ἐκ τοῦ λοιποῦ ὑλικοῦ). Τὸ κεφάλαιον τῶν ρημάτων εἶναι ἰδιαίτερος πλούσιον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πρωτοτυπίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος.

Δημοσιεύω κατωτέρω τὰ κεφάλαια τοῦ ἐρωτηματολογίου τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀντωνυμίας, τὰ ἀριθμητικά, τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου καὶ τὰ ρήματα μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὠρισμένων τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν κατὰ τὴν τελικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου του. Τὰ παρεχόμενα ιδιωματικὰ παραδείγματα ἀπαντήσεων προέρχονται κυρίως ἐκ τῆς κρητικῆς καὶ τῆς μακεδονικῆς διαλέκτου.

Δὲν γνωρίζω ἀπὸ τοῦδε τὸν τελικὸν ἀριθμὸν τῶν λημμάτων τοῦ ἐρωτηματολογίου. Τὰ παρεχόμενα κατωτέρω ἀνέρχονται εἰς 340². Εἰς τὴν τελικὴν μορφήν τοῦ ἐρωτηματολογίου θὰ τεθοῦν πάντα ἐντὸς καταλλήλων φράσεων.

1. Π.χ. τὸ Questionario linguistico τοῦ Ἰνστιτούτου Γλωσσολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λισσαβῶνος, διὰ τὸν Πορτογαλικὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα, ἐκδοθὲν τὸ 1974 εἰς τρεῖς τόμους, τὸ Questionnaire définitif τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Πικαρδίας (Γαλλία) ἐκδοθὲν ἐν Ντιζὸν τὸ 1960, τὸ Questionnaire linguistique διὰ τὸν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τοῦ γερμανοφώνου τμήματος τοῦ νομοῦ Μοζέλα (Γαλλία), ἐκδοθὲν ἐν Νανσύ τὸ 1967, κ.ἄ.

2. Ὁ τελικὸς ἀριθμὸς των θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν, ἣτις θὰ δοθῆ εἰς τὸ ἔργον. Δι' ἐν κανονικὸν ἐρωτηματολόγιον τοῦ εἴδους τῶν ἔργων τούτων ἀρκεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν 1500-2000 ἐρωτημάτων. Δι' ἐρωτηματολόγιον περιορισμένης ἐκτάσεως, βάσει τῶν σημερινῶν ἐλληνικῶν διαλεκτικῶν δεδομένων (ὑποχωρήσεως τῶν ιδιωμάτων κλπ.) θὰ ἤρουν 1.000 λήμματα, ἐνῶ δι' ἐν ἐκτενὲς καὶ λίαν λεπτομερειακόν, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου προσωπικῶς δὲν τάσσομαι, διὰ πολλοὺς λόγους, χρειάζονται 4.000 λήμματα.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ ΠΡΟΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΝ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΓΛΙΚΟΥ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΑΤΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον δημοσιεύομεν μόνον μέρος τοῦ ἐρωτηματολογίου ἥτοι τὸ περιλαμβάνον τὰ ρήματα, τὰς ἀντωνυμίας καὶ τὰ ἐπιρρήματα, καθὼς καὶ ὠρισμένα ἐρωτήματα ἀναφερόμενα εἰς μορφολογικὰ καὶ συντακτικὰ φαινόμενα. Ἐλπίζω νὰ μὴ καθυστερήσῃ ἢ δημοσιεύσῃς ὀλοκλήρου τοῦ ἐρωτηματολογίου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐνταῦθα βλέπον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τμῆμα του ἐλαχίστας τροποποιήσεις φαντάζομαι ὅτι θὰ ὑποστῇ.

Ἐντωνυμικοὶ τύποι

*Κοινὴ νεοελληνικὴ**Παραδείγματα ἐκ διαφόρων διαλέκτων*

ἐσύ	ἰσύ, ἰθύ, ἐσου
πληθ. εὐγενείας	τοῦ λόγου σου, ὁ ἴδιος, ἀπατός σου, ἡ ἀφεντιά σου
αὐτός	εὐτός, ἰφτοῦνος, φτοῦνος, ἀοῦτος
αὐτῶν	εὐτηνῶ
ἐκεῖνος	ἰκειός, κειοσές, ἐκεινοσές
ἐκείνου ἐκεῖ	κεινουνέ, ἐκεινουνηγέ
τέτοιος	τέθιοις, ἐτσά
κανεῖς	κιανεῖς, κιανένας, κάγκανας
κάθε ἕνας	κάθα εἷς, καθανεῖς, πασαεῖς
κάθε	κάθα, πᾶσα
τί	εἶδα, εἶνδα, ντό
κάτι	πρᾶμα κάτι-δῖς
κάτι τέτοιο	πρᾶμα ἴτσά
πολλοὶ	πουλνοὶ
τόσοι	τόσνοι, τοσοινέ
ὅσοι	ὄσνοι
δικός μου	θ'κόζ -ιμ, θ'κόζ- ουμ, ἐδικός μου
ὁ δικός μας	ὁ γ-ἐδικό μας, οὐ θ'κόζ μας
τὰ δικά τους	τὰ δικά ντως, τὰ δικά ντωνε
ὁ ἑαυτός μου	ὁ ἀπατός μου
γιά τὸν ἑαυτό της	γιά τὴν ἑαυτή της, γιά τὴν ἀπατή τζη, γιά πάρτη τζη
μερικοὶ	μερκοί, μερδικοὶ
ὅλοι μαζί	οὔλοι κι' οὔλοι
γι' αὐτὸ	γιά κείνο, γιά κειονά, γιά κεινονά, γιά κείονα

Ἄριθμητικά

ἕνας	ἰένας, γ-εἷς
μία	μιά, νιά
δύο	δυό, δγὸ

τέσσερεις
ἕξι
διακόσια
χίλια

τέσσεροι
ἕξε
διακόσα, διακόσα
χίλια, σίλια, σίλια

Σύνδεσμοι

καί
καί... καί
ἤ
οὔτε... οὔτε

τσαί, καί, τσαί
ἐμ... ἐμ, ἐμου... ἐμου
γιά, γῆ
νέ... νέ

ἀλλοίμονο
ἀλλοίμονό μου

Ἐπιφώνημα

ἀλλοίσμονος
αἰγούγια μου, ἐγώι μου, ἡγούι μου, ἡβοί

Ἐπιρρήματα

πολὺ
καθόλου
παντελῶς
τούλάχιστον
σύρριζα (κόβω, π.χ. μαλλιά)
ὅλη μέρα

πολλά, πολ-λά, καλά
κιολιᾶς, σκιαουλές
ντίπ, ντίπις
ἕαρεμου, σκιᾶς
ἀπ' τὸν πάτο
ὄλημερίς, οὐλημερνίς, οὐλημερήσιως (τοῦ Θεοῦ)
τῆς μέρας, οὐλημέριως τῆς μέρας

ὅλη νύχτα
ἐδῶ
πρὸς τὰ ἐδῶ
ἐδῶ πέρα
τὰ χαράματα
τὸ καταμεσήμερο
προπαντὸς
προηγούμενως
τὸ σούρουπο
προτοῦ
μετά, ὕστερα, κατόπιν
ἀφότου
ἀποβραδύς
θαυμάσια
πρὸ ἡμερῶν
ἄσχημα
κρυφά

ὄληνυχτίς, ὄληνυχτίσιως (τοῦ Θεοῦ) τῆς νύχτας
ἰδῶ, ἐπαέ, ἴπαδὲ
ἴπε δῶ μεριά, ἴαδῶ, ἴπῶδε
ἴδῶ χάμ', ἴπαδὲ χάμαι
τ' ἀποδιαφωτίσματα
ντάλα μεσημέρι
περίπου, γιά πᾶσα μου
ἕστερα
ἀψιφοῦ, ψίχνιασμα
πριχοῦ
κι' ἀπόι
ἀπῆς, ἀπῆτις
ἀποσπέρας
πρῶτο πρᾶμα, ἕνα γραμάρι
τίς προάλλες, ὀψὲς τὴν ἄλλη
κακά
χωστά, κατσά-κατσά

ἔτσι	ἔτσά, ἔτσά λοῆς
μέ τὸ παραμικρὸ	μέ τὸ μόνο-μόνο
ἄνευ περιστροφῶν	νέτα-σκέτα
τὸ ἓνα δίπλα στ' ἄλλο, ἀλλὰ μέ	ἀλυσαστρίστικα
διαφορετική κατεύθυνσι ξαπλωμένα	
ἀλήθεια (ἀληθῶς)	ἀλήθειο
εὐθαρσῶς	ἀδρίστικα
εὐχαρίστως	μετὰ χαρᾶς
ὅπου νά 'ναι (-ἐντὸς ὀλίγου)	ὅπου κι' ὅπου, ὅπου γιάς
κάθε λίγο καὶ λιγάκι	κάθα δάι, κάθα δὶς καὶ δάι
ἀπὸ 'δῶ κι' ἀπὸ 'κειῖ	πέρα-πῶδε
ἐκεῖ	ἱκεῖ, ἐκειᾶ
χάμου	χάμαι, χαμαί, καταγῆς
μέ τὴν ἡσυχία σου	μέ τὴν ἀναπαή σου, μέ τὸ ρεποπό σου
γρήγορα	γερά-γερά
ἅπαξ	μιὰ φορά, νιὰ βολά, μιὰφρας, μιὰβλας
ξαφνικά	ἀφνίδια
ἐπίτηδες	ξεπιτούτου, ξαργουτού, ἀξάργου
λίγο	μιὰ ὀλιά, μιὰ 'χιά, μιὰ στάξη
πολύ λίγο	λιγούλι, λιγουλάκι
γιὰ μιὰ στιγμή	μιὰ γοπανιά, μιᾶ' στιμῆς
παρ' ὀλίγον	ἀλλολίγο, ἀσκαρδὶ
τώρα	ἐδᾶ, τωρᾶ
ἀκριβῶς τώρα	ἐδᾶ ἴδια
ἀμέσως, πάραυτα	δελόγο, δελέγκου, γιαμιᾶς
τώρα τελευταῖα	ἐδᾶ-ἐδᾶ
προχείρως	ἠρόσκαιρας, ἔδρομα
κοντὰ	σιμά
μακρὰ	μακρά, ἀλλάργο
καλύτερα	κάλλιο, καλλιᾶ, πλιᾶ καλᾶ
πρηνηδὸν	μπρούμ'τα, πίστομα
ὑπτίως	ἀνάσκελα, ἀνάστσελα
ὀκλαδὸν	σταυροπόδι, διπλοπόδι
εἰς κάθισμα βαθύ	ἀνακούρκουδα
μέ ἀνυψωμένα τὰ μανίκια	ἀνασκουμπωμένος, ἀναβουκωμένος
ἐπὶ τῆς ράχως	ζαλίκα, καλικούτσα, ξίδι-λάδι
μούσκεμα	σουρούδι, πλημμᾶρι, βουρίδι, σφουγούδι
σήμερα	σήμερο, σήμερι, ἐσήμερις
αὔριο	ταχιά, ταῦτέρου
τίποτα	πρᾶμα, δροσιᾶ
αὐτοῦ	ἀτά, ἐτά
ἐπὶ πολλήν ὥραν	πολληώρα

αὔριο τὸ πρωὶ
τὴν ἐπαύριον
μεθαύριο
τοῦ χρόνου
μετὰ δύο ἔτη
φέτος
χθές
προχθές
χθές τὸ βράδυ
πέρσυ
πρόπερσι
νωρίς
ἄργα

ταχιά ταυτέρου
τὴν ἄλλη, ταδὲ αὔριο, ταδὲ ταυτέρου
τὴν ἄλλη μέρα
τὴν ἄλλη μέρα, τοῦ καιροῦ, ταχιά
τ' ἀδίκαιου, παράταχια
ἐφέτι, ὀφέτος
χτές, ἰχτές, ὀψές, ἐψές, ψές
προψές, ὀπροθές
ψές τοῦ βράδ', ὀψάργας, ὀψές ἄργα
ὀπέρσις
ὀπρόπερσις, ὀπιργιοπέρυσις
ἠονόρα
τάρδι

Ῥήματα

τρέχω
ἔτρεχα
θὰ τρέξω
τρέχα
κάθομαι
ἐκαθήμην
στέκομαι
στάσου
δίνω
ἔδωσε
θὰ δώσης
ἀνάβω
ἄναψα
ἄναψε
πλένω
πλύσου
σέρνω
λούζω
λούσου
νίβω
νίψου
κόβω
χορεύω
ἐπιστρέφω
ψάχνω

κουσεύου, γλακῶ, τζιριτῶ, π'λαλάου

καθίζω
καθόμουνα, ἐκάθουμουνε
στέκω, στένομαι
στένου
δίδω, δούδω

ἄφτω

πλύνω
πλυθούσ'
σύρνω, σούρνω
λούω, λούγω, λούνω

κόβγω, κόω
χορεύγω, χορεύγω, χορέω
γιαγέρνω, γαέρνω, γιαέρνω
γυρεύω, χαλεύου, παλαιίζου

σχηματισμός περισπωμένων

βοηθῶ	βουηθῶ, βοηθάω, αἰδάρω
κατρακυλῶ	τσουρῶ
κτυπῶ (μτβ., ἀμτβ.)	κρούω, παίζω, χτυπάω
διψῶ	διψάω, διψοῦ, διψῶ
τραγουδῶ	τραγουδάω, τραγουδῶ, τραβουδῶ
κουνῶ (τὸ μωρὸ)	κ'νάου, κουνάω, κουνῶ
φιλῶ	φ'λάου, φ'λῶ, φιλάω, φιλῶ
φόρα	φόρειε
φίλα	φίλειε
φοροῦσε	ἐφόρειε, φόραγε
περνοῦσε	ἐπέρνα, πέρναγε
φιλοῦσε	φίλαγε, ἐφίλειε
κοιμᾶμαι	κοιμοῦμαι, θέτω
ξεχνῶ	ἀστουχῶ, ξαστουχάου
θυμᾶμαι	θυμιέμαι, ἀδουκιέμαι, θυμοῦμαι, ἀναστοροῦμαι
σήκω (= ξύπνα)	βάστα, γνῶσε
ξυπνῶ	ξυπνάω, γνώθω
διηγοῦμαι	δηγοῦμαι
ὀμιλῶ	μιλάω, κρένου, ζουριζου, χωρατεύω
μίλα	μίλειε, κρένε
μιλοῦσε	ἐμίλειε,μίλαγε
εύχεται	εὐκᾶται, φκιέτι
συζητῶ	ροζονάρω, κουβεντιάζω, κουβεδιάζω, λαβίζω
ἀναζητῶ τι (μὲ πόθον)	ἀναζητῶ, ἀνεζητῶ
ἔρωτῶ	ρωτάω, ἄρωτῶ
παρακαλῶ	περικαλῶ, παρακαοῦ
σφυρίζω	σφυρολογῶ, σουράου
ὀσφραίνομαι	μυρίζω, μυρίζομαι
αἰσθάνομαι	γροικῶ, ἀκούω
σκέπτομαι	σκέβομαι, δουσουδίζω
ἀκούω	ἀκῶ, γροικῶ, δροικῶ
ἄκου	ἄκο, ἄκου, γροίκα, ἄκουσο
ἀκροῶμαι	ἀφουγροῦμαι, φιγριέμι
εὕρισκω	βρίσκω, βρίχνω, βρίστω, βρίνω
εὕρε	εὔρε, βρέ, βρές
εἰσέρχομαι	σιβαίνου, μπαίνω
εἴσελθε	σέβα, ἔμπα, μπές, μπέκα
ἐξέρχομαι	βγαίνω, πορίζω
ἔξελθε	ἔβγα, βγέκα, βγές
πηγαίνω	πάου, πααίνου, πχαίνω
πήγαινε	ἄμε

θα πηγαίνω
 θα πάω
 ἐπήγαμε
 ξαναπηγαίνω
 πολυπηγαίνω
 φαίνεται (κάτι ἀπὸ μακρὰ)
 σπρώχνω
 ἀναρριχῶμαι
 πλησιάζω
 καταδιώκω
 γλυτώνω κάποιον
 φορῶ κάτι γιὰ πρώτη φορά
 μισοκλείνω τὰ μάτια
 περιποιοῦμαι ἀσθενῆ
 περιποιοῦμαι κάποιον ἀπὸ ἀγάπη
 μαγειρεύω
 λαχανιάζω
 κρύβω
 ρίπτω (βάλλω τι)
 θυμώνω
 ἐσφενδονίζω
 πιτσουλίζω
 μπουχίζω μὲ νερὸ
 συναντῶ τινὰ (καθ' ὁδὸν)
 τὸν συνήντησε
 μοῦ ῥχεται βολικὰ (ἀπ' αὐτοῦ)
 λέγω
 λύνω
 εἶπε
 νὰ σᾶς πῶ
 τοῦ εἶπα
 εἶπέ μου
 φεύγω
 ἔφυγε
 δὲν ξέρεις
 θα πέσης
 τί θέλεις;
 τί ἔγινες;
 δόσε μου
 κάνε μου
 μοῦ λέει
 νὰ φᾶνε

νὰ πχαίνω θέλει, δὰ πααίνου
 θα πάου
 ἐπήγαμενε
 ματαπααίνου
 πολιοπχαίνω
 δείχνει
 ἀβῶθω
 σκαρφαλώνω, σκαλώνω
 σιμώνω, ζυγώνω
 ζυγώνω
 γαινιάζω
 κουτσοκαμυῶ
 πολεμῶ, λατρεύγω, κιουδεύγω
 βαγιοκλαδίζω
 ψήνω, μαγερεύγω
 λαφάσσω, ἀνεχανιοῦμαι
 χώνω, ρουκώνου
 ρίχνω, πουλιμῶ
 μανίζω
 σφεδουρῶ
 λαδουρῶ
 βουτίζω, πυτῶ, μπουχίζω
 παδήχνω, σμίγω
 ἐπάδηξέ του
 βαδίδει μου, σερβίρει μου
 λέω, λῶ
 λυῶ
 πέ, πές
 νὰ σᾶσε πῶ
 εἶπα του, τὸν εἶπα
 πέ μου, μοῦ πέ, πές με
 μισσεύγω, γάβγω
 ἐμίσεψε, ἔγαψε, ἀποκόλωσε
 δὲ γατὲς
 θα πέης
 εἶδα θές;
 εἶδα γίνηκες;
 δό μου, μοῦ δόσε, δόσε με
 μοῦ κάμε
 λέει μου, μὲ λέει
 νὰ φᾶσι

τρῶνε
 θα φθάσω
 ἔφθασαν
 στραμπούληξα τὸ πόδι μου
 μούδιασε τὸ πόδι μου
 γαβγίζει (τὸ σκυλί)
 μηρυκάζει (ἡ κατσίκα)
 κουτουλιοῦνται (τὰ τραγιά)
 συνουσιάζονται (τὰ ζῶα)
 ἐπιζητεῖ συνουσίαν (ἡ ἀγελάδα)
 χαράζει ἡ μέρα
 σκοτεινιάζει ἡ μέρα
 συχνάζω κάπου
 μοῦ κατέβηκε νά...
 μετέβη
 τσούζει
 ἐκάηκε (ἀπὸ φωτιά)
 γουργουρίζουν (τὰ ἔντερα)
 ζητιανεύω
 συγκεντροῦνται κάπου
 ἀρχίζω
 τελειώνω
 πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου
 ἔχε τὸ νοῦ σου
 δὲν τῶχω σὲ τίποτα νά
 στέλνω
 προσπερνῶ κάποιον τρέχοντας
 ὀρκίζομαι
 ὀρμῶ
 ματιάζω
 σκουπίζω (τὸ σπίτι)
 μουρμουρίζω
 περιμένω
 θαρῶ
 τρελλαίνω
 λιποθυμῶ
 καταβρέχω
 ποδοπατῶ
 φοβᾶμαι
 φωνάζω
 ψηλαφῶ
 ἀπαντῶ (ἀποκρίνομαι)

τρῶσι
 δὰ φτάξω
 ἐφτάζανε
 ξελόστρεψα τὸ ἰόδα μου
 ἐκόρμιασε ὁ πόδας μου
 ἀλ'χτάει
 μαρκέτι, ἀνεχαράσσει
 κουτριῶδι, στουχιουῶδι
 μαρκαλιῶντι
 θυμίζει, ζητάει, σέρνει
 ἀποδιαφωτᾶ
 μουνίζει, μοχριᾶ, ψιχνιάζει
 πράσσω
 ἔδιοξέ μου νά...
 ἐδιάηκε
 τσιβιδίζει
 ἐκέδησε
 βουρβουλακοῦνε
 διακονοῦμαι, διακονεύω
 μονομεριοῦνε, μονοδίδουνε
 ἀρχεύω, ἀρχινῶ, ἀρακέρνω
 ἠιτίζου
 βλέπου σε
 τ' ἀμέδε σου ἔχε
 δὲ μὲ νοιάζει νά
 στέρνω, πέβω
 προσπερνῶ, ἀμποδερεύγω
 μνώγω
 μουντέρνω, γιουρουδῶ, ρουβέρνω, ράσσω
 λαβώνω, φθιαρμίζω
 παρασέρνω, φουκαλνῶ, σαρώνω
 βαταλαλῶ
 ἀνημένω, καρτερῶ, γδέχομαι
 χαδῶ
 τροζαίνω, κουζουλαίνω, ζουρλαίνω
 λιγομαριάζομαι
 λαδουρῶ
 τσαλοπατῶ, τσαλαπατάω
 φοβοῦμαι, δηριοῦμαι
 φωνιάζω, σκούζω
 ψαχουλεύω
 ἀπηλογοῦμαι

δειλιάζω	δειλιῶ, δουλιῶ
καταλαβαίνω (κατανοῶ)	νογάω, ἀγναντίζω
τὸν παίρνει τὸ μάτι μου	γίνονται, καμώνονται
ώριμάζουν (ἐπὶ καρπῶν)	ξεπατώνω, ξεφυτρώνω
ξεριζώνω φυτὸν	πυρώνει
κλωσσάει (ἢ κότα τὰ πουλιά)	τσαφουνίζει, τσαγρουνάει
σταλίζω (τὰ ζῶα)	μουγαλιέται
γρατσουνάει (ἢ γάτα)	θὰ καβαλήκω
μουγκρίζει τὸ βόιδι	βοσκήθηκα
θὰ καβαλήσω	θὰ τραβῶ
χόρτασα	
(ἐγὼ) θὰ κάνω τὰ ἔξοδα	χοχλακᾶ, χουχλίζει
(τῆς παρέας)	κουκίζω
κοχλάζει (τὸ νερὸ)	
ἐπιπάσσω	ξεσπυρίζω
ξεφλουδίζω (ἕναν καρπὸ)	ξίδιασε
ἐκκοκκίζω (ἀραβόσιτον)	δικιμάζω
ξίνισε (τὸ κρασί)	κενώνω
δοκιμάζω	ἀρνεύγει
σερβίρω (τὸ φαῖ στὰ πιᾶτα)	
ἡσυχάζει (μετὰ ἀπὸ κλάμα	ἀναθιβάλλω
τὸ παιδί)	
ἀναφέρω (στὴν κουβέντα μου	στιμέρνω
κάποιον)	ἀναγορεύγω
ἐκτιμῶ τινά	
ὑπενθυμίζω συχνὰ σὲ κάποιον τὴν	ἀναγυρίζω
εὐεργεσία ποῦ τοῦ ἔκαμα	ἀδιάζομαι
περιφρονῶ	
βιάζομαι	ἠθιάζω
ψεύδομαι	προυγεύουμι
συμπιέζω (πράγματα σὲ κιβώτιο)	
προγευματίζω	δειπνῶ
γευματίζω	ριγλιανάω
τρώω γιὰ βράδυ	ἔχω κλικαβίτσα
ρεύομαι	ἔξεκουρουνιάστηκε
ἔχω λόξυγκα	ἐγρύλλωσε τὰ μάθια του
ἔγινε στουπὶ στὸ μεθύσι	ἔλυσε ἡ μύτη του
γούρλωσε τὰ μάτια του	κάνει κουνενούς, κατουμίζει
ἄνοιξε ἡ μύτη του	
πέφτει τὸ κεφάλι του μπροστὰ	σγούφτω
ἀπὸ τὴν νύστα καθὼς κάθεται	
σκύβω	

ἄγγισέ τον (προστακτ.)	γίξε του
κρυώνω	ἐργῶ
βουίζουν τ' ἄφτιά μου	διδινίζουν
ἀδυνάτισε	ἔρεψε
ὄνειρεύομαι	νειρεύομαι
τραυλίζω	τσευδίζω
περιπλανᾶται	γυρίζει σὰ δοῦ παππᾶ τὸ σκύλλο
σβῆσε τα	σβές τα, ζίβα τα
ἄρραβωνιάζω (κάποιον)	ἄρμάζω, συνιβάζου
παντρεύεται	παδρεύεται, βλογᾶται, στεφανώνεται
μὲ πονάει ἡ κοιλιὰ μου	πουνάει ἡ ψ'χή μ'
ἔχω διάρροια	ἔχω τσίρλα, τσιρλιέμι
πέρδομαι	κλάνω, ξεφυσῶ
βήχω	β'χάου
τολμῶ	ἀποκοτῶ, κοτάω
ἀπομένω	μεινέσκω
πιέζω (πρὸς τὰ ἔξω)	πιλώθω
μοῦ ταιριάζει	γιακιστίζει μου, μὲ οὔιδίζ'
τοῦ ἄξιζε (νὰ τὸ πάθη)	ἔβγαινέ του
ἔχω προαίσθημα	
ἐπισημαίνω	τοπώνω
πέφτω	δίδω
μπορῶ (νὰ κάμω τι)	ἀκούει μου
ἀκολουθῶ	κλουθῶ, τὸν παίρνου καταπόδ'
συνηθίζω (νὰ κάνω κάτι)	ζάρω
ὀδηγῶ (ὑποζύγιον, ὄχημα)	λαλῶ
ξέρω	κατέχω, κατέω
κλείνω	κλειῶ
νὰ λειώσω	νὰ λύσω
πάρε	ἔπαρε
ἀστράφτει	μπουμπουνίζει
βροντάει	
καλοσυνεύει ὁ καιρὸς	ξεκουφώνει,
	ξεκαλλονίζει, βιδιάζει
φαίνεται πῶς	πρέπει πῶς
τῆς ἔταζε	τσῆ 'τασσε
στάζει (τὸ σπίτι)	στάσσει
μοῦ ἀρκεῖ	δικᾶ με
σφαλάω	σφαλίζω, σφαλνάω
πυροβολῶ	βαλλοτάρω

ΟΙ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΑΤΛΑΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος συνέχισε τὴν παρασκευὴν τοῦ Γλωσσικοῦ ᾿Ατλαντος τῆς Κρήτης διὰ τοῦ ὀριστικοῦ καθορισμοῦ τῶν σημείων ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς μεγαλονήσου, ἅτινα ἀνῆλθον τελικῶς εἰς 163, τοῦ καθορισμοῦ τῶν χρησιμοποιηθησομένων ἐπὶ τῶν χαρτῶν συμβόλων, τῆς παρασκευῆς τοῦ ἐρωτηματολογίου τοῦ ᾿Ατλαντος τούτου καὶ τῆς συγγραφῆς, εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, τῶν εἰσαγωγικῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου. Κατέστρωσεν ἐπίσης τοὺς προκαταρκτικούς χάρτας τοῦ τόμου καὶ τινὰς τῶν γλωσσικῶν χαρτῶν αὐτοῦ¹. Ἡ Κρήτη ἐκπροσωπεῖται εἰς τὸν Γλωσσικὸν ᾿Ατλαντα τῆς Εὐρώπης (βλ. ἄνωτέρω) δι' ἑξ σημείων ἐρεύνης (Ἐλος Κισάμου, Καλλικράτης Σφακίων, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου, Πύργος Μονοφατσίου, Μοχὸς Πεδιάδος καὶ Ἐπάνω Χωρίον Ἱεραπέτρας). Τὸ ὑλικὸν ἐξ ἀπάντων τῶν σημείων τούτων συνεκέντρωσα καὶ ἀπέστειλον ἤδη εἰς Νιμέγκην. Ὑπολείπεται ἡ συγκέντρωσις καὶ ἀποστολὴ τοῦ ὑλικοῦ ἐκ Νέας Ἀλικαρνασσοῦ², ἣτις περιελήφθη εἰς τοὺς μικρασιατικούς συνοικισμούς, τῶν ὁποίων ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐκπροσώπησις εἰς τὸν ἐν λόγῳ γλωσσικὸν ᾿ατλαντα.

Ἐκ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος διενήργησα προκαταρκτικὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῶν σημείων ἐρεύνης εἰς τὴν Εὐβοίαν. Παρομοίαν ἐργασίαν ἤρχισα καὶ διὰ τὴν Κεντρικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν Πελοπόννησον (ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ σχετικῆς ἀνακοινώσεώς μου εἰς τὸ συγκληθὲν ἐν Σπάρτῃ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1975 Α' Διεθνὲς συνέδριον Πελοποννησιακῶν σπουδῶν). Κατωτέρω παρέχω τὸν πίνακα τῶν σημείων ἐρεύνης ἐπὶ τῆς νήσου Εὐβοίας.

Λιχὰς	Γιάλτρα	Γοργοβίτσα	Αἰδηψὸς	᾿Ωρεοὶ
Ἑλληνικά	Βασιλικά	Πευκὶ	Καμάρια	Βουτᾶς
Κούλουρος	Ροβιές	Στροφυλιά	Ἁγία Ἄννα	Ἀχλάδι
Κερασιὰ	Λίμνη	Σπαθάρι	Μαντούδι	Προκόπι
Πήλιον	Παγόντας	Ἄκρες	Πηγάδια	Ἁγ. Σοφία
Σέτα	Γλυφάδα	Λάμαρη	Μετόχι	Στρόπωνες
Στενή	Μίστρος	Ἄνω Βάθεια	Γυμνὸ	Καθενοὶ
Μακρυκάπα	Μακρυμάλλι	Πολιτικά	Καστέλλα	Πισόνας
Βατόντας	Θεολόγος	Καμάρι	Ν. Ἀρτάκη	Ν. Λάμψακος
Μύτικας	Ἀφράτι	Βασιλικὸν	Ἀλιβέρι	Ἁγ. Λουκάς
Γαβαλᾶς	Παρθένι	Θαρούνια	᾿Οριο	Ἀχλαδερῆ

1. Δὲν κρίνω σκόπιμον τὴν παροχὴν ἐνταῦθα λεπτομερειῶν ἐπὶ τοῦ Γλωσσικοῦ ᾿Ατλαντος τῆς Κρήτης, καθ' ὅσον τὸ ἔργον ἔχει προχωρήσει ἀρκετὰ καὶ ἐλπίζω ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκτύπωσις αὐτοῦ.

2. Τὸ ἐκ Νέας Ἀλικαρνασσοῦ ὑλικὸν ἀπεστάλη εἰς Νιμέγκην μετὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Αύλωνάρι	Ώχτωνιά	Βρούση	Κονίστρες	Ώξιλιθος
Κύμη	Ώνδρωνιᾶνοι	Καλημεριᾶνοι	Κάρυστος	Ώντιᾶ
Πλατανιστός				

Σύνολον σημείων: 66. Τὸ δίκτυον τῆς Εὐβοίας, ὡς καὶ τὸ τῆς Κρήτης, εἶναι λίαν πυκνόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μετὰ μεγίστης ἀκριβείας χάραξιν τῶν διαφόρων ἰσογλώσσων τῶν ἀντιστοιχῶν διαλέκτων. Ὡς σημειωθῆ ὅτι διὰ μεγαλυτέρας τὴν ἔκτασιν νήσους οἱ ξένοι γλωσσικοὶ ἄτλαντες παρέχουν πολὺ εὐρύτερον δίκτυον: 44 διὰ τὴν Κορσικὴν ὁ γαλλικῆς κατασκευῆς γλωσσικὸς ἄτλας τῆς νήσου καὶ 49 ὁ ἰταλικῆς κατασκευῆς, 108 διὰ τὴν Σαρδηνίαν (ἔρευνα τοῦ Ugo Pellis μὴ δημοσιευθεῖσα ἐξ ὀλοκλήρου). Εἰς τὸν Γλωσσικὸν Ὑατλαντα τῆς Εὐρώπης ἢ Εὐβοια ἐκπροσωπεῖται διὰ 4 σημείων, ὧν τὸ ἐν προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ, ἦτοι: Αἰδηψοῦ, Ν. Ὑρτάκης, Κύμης καὶ Κάρυστου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

L'ATLAS LINGUISTIQUE DE LA GRÈCE
NOUVELLES ORIENTATIONS

par NICOLAS G. KONDOSSOPOULOS

Résumé

Dans cet article l'auteur propose la rédaction d'un Atlas linguistique national de la Grèce parallèlement à l'élaboration de l'Atlas par régions déjà entrepris par le «Centre de rédaction du Dictionnaire Historique du grec moderne» de l'Académie d'Athènes. L'Atlas national doit être réalisé, selon l'auteur, par priorité par rapport à l'Atlas par régions et comprendre aussi les parlers des régions ex-grécophones de la Turquie et de la Bulgarie du sud (localités de Grèce habitées par des réfugiés provenant de ces régions). Un réseau de 307 points d'enquête, dont 24 pour les parlers des réfugiés, est considéré comme suffisant pour l'Atlas national et l'auteur publie la liste des localités choisies. Est traité par la suite le problème de la récolte des matériaux indispensables pour la réalisation de l'ouvrage. L'auteur publie une partie du Questionnaire de l'Atlas national (pronoms, verbes et parties indéclinables du discours). Dans le dernier chapitre de l'article, il fait le point de son travail sur l'atlas linguistique de la Grèce par régions (Crète et Eubée).